

80 évvel ezelőtt hunyt el Vecsey Ferenc

Egy intrika és következményei – a Hubay-Vecsey ügy

Vecsey Ferenc (1893–1935) a 20. század első harmadának világszerte elismert hegedűművésze volt. 1926-ban és 1927-ben, jótékony célra adott 19 hangversenyének köszönhetően a magyar zenekultúra azon nagyságai közé került, akik elnyerték a legfelső vezetés elismerését is. Emiatt nevét később elhallgatták, negatív színben tüntették fel, vagy valótlanúságokat írtak róla. Amikor 1922. október 18-án Vecsey Ferenc az Egyesült Államokba utazott, az amerikai Musical Courier berlini tudósítója ezt írta lapjának: *„Jelenleg Vecsey a legnagyobb attrakció Európában, senkit sem hagyva ki, és beszámítva a tenoristákat és a szopránénekesnőket is. Az ember nem tud ellenállni hipnotikus erejének. Ha azt mondom, hogy övé a legtrókétezebb hegedűjáték, amit valaha is hallottam, ezt teljes meggyőződéssel teszem, miután hallottam itt Kreisler-t, és Londonban Heifetz-et az elmúlt néhány hónap során.”* Úgy látszik, az amerikai újságírók is hasonlóképpen vélekedtek, mert 1922-ben Vecseyt az év hegedűsének választották meg Amerikában.

Ezek után bizonyára sokan felteszik a kérdést: 1926-ban és 1927-ben adott, tizenkilenc hangversenyből álló, rendkívül sikeres turnéját követően, miért szakadt meg Vecsey Ferenc kapcsolata Magyarországgal? Írásunk erre a kérdésre szeretne választ adni.

1924 július 2-án Vecsey Perugiában feleségül vette a 24 éves Giulia Baldeschi grófnőt, majd Velencébe költöztek, ahol kibérelték a Canal Grande partján lévő Palazzo Giustiniani első emeletét. Vecseyt már 1923 óta foglalkoztatta a gondolat, hogy hangversenyeket ad Magyarországon, jótékony célra. Terve a tiszai nagy árvízkor vált igazán aktuálissá, ugyanis az áradás 1925 karácsonyán közel 150 ezer holdnyi területen, mintegy 600 ezer magyarnak okozott szomorú ünnepet.

Vecsey 1919 nyarán volt utoljára Magyarországon. Balatonföldváron lakott, a Zichy-villában. Két évvel később, Milánóban így emlékezett erre:

Vecsey és felesége Hubayval, és a magyar turné szervezőjével az Operaház előtt, 1926. március 2-án

„Amikor utoljára jártam otthon Magyarországon, akkor dühöngött a legjobban a Károlyi-forradalom... Hangversenyezni akartam Budapesten, de aztán ... szökni akartam. Szökni akármerre!... Németországba vagy Angliába... Megpróbálkoztam autóval, de nem sikerült. Barátaim angol ágyús-naszádon akartak kiszöktetni, mint ahogy regényben szokás. Végre nagy nehezen, húsz napi erőlködés után, vasúton jutottam el Ruttkán keresztül Németországba...”

A hosszú távollét után nagy lelkesedéssel vágott neki a fásasztó, protokolláris eseményekben bővelkedő, két hetes turnénak. Az 1926-os hangversenykörút bevétele 425 millió korona volt.

Vecsey játékaról Tóth Aladár így írt a Nyugat című folyóiratban:

„...Vannak emberek, akik egy egyszerű szegfűt olyan eleganciával tudnak kitűzni ruhájukra, hogy mindenkit elbűvölnek vele. Vecsey is olyan zseniálisan tolmácsolja hangszerén közkeletű eszményképeit, hogy a hallgatónak sokszor eláll a szívedobogása. Hegedűjének tónusa, férfias, telt, tiszta zen-

gésében, rendkívüli hajlékonyságában a legszebb hegedűtónusokkal versenyez. Technikája szinte felülmúlhatatlan. Eszményien kiegyenlített, de nem csinál az egyenletességéből „manier”-t, mint Heifetz technikája. Vecseytől megtanulhatjuk, hogyan kell a hegedűnek kedvébe járni...Vecsey Ferencnek külön köszönettel tartozunk, hogy hangversenyait jótékony célra rendezte. De talán még több hála illeti azért, hogy neki sikerült az, ami a legnagyobb magyar művészeknek, sajnos nem sikerült: ő be tudta csábítani a hangversenyterembe társadalmi életünknek azokat az előkelőségeit, akiket különben nem igen érdekel a magyar zene ügye.”

1929 júliusának elején, ötödik dél-amerikai turnéját követően, Vecsey és felesége Buenos Airesből Genovába hajózott. Velencébe érkezve szeretetteljes levelet írt mesterének, Hubay Jenőnek. Nagy volt a megdöbbenése, amikor megkapta Hubay szeptember 14-én, Mosócon kelt levelét, aki egyik ismerőse révén arról értesült, hogy Vecsey Buenos Airesben visszautasította az ottani magyar újság mun-

katársának interjú-kérelmét, ugyanakkor a német „La Plata Zeitung” június 2-án interjút közölt vele, „Franz von Vecsey” címmel. Hubay Jenő hátrahagyott iratai között találtuk azt a levelet, amelyből megtudtuk, hogy Herczegh Sándorné (Yvett) kérte az interjút Vecseytől, aki – legalábbis férjének Hubayhoz írott leveléből ez derül ki – korábban tanítványa lehetett Hubaynak.

Mivel történetünk a Deutsche La Plata Zeitungban megjelent írással kezdődik, a cikket teljes terjedelmében közöljük, majd pedig közre adjuk a buenos-airesi Teatro de la Opera-ban 1929. június 6-án megrendezett koncert műsorlapján olvasható Vecsey-életrajzot is. Utána következik a Buenos Airesben élő Herczegh Sándor Hubaynak írott levele, majd Hubay és Vecsey levelváltása. Hubay és Vecsey leveléhez nem fűzünk különösebb kommentárt, mivel ők egy intrika áldozatai. A trianoni döntést követő, érzékeny politikai helyzetben a Vecsey ellen felhozott vádak „elevenébe találtak” a hevesen reagáló, 71 éves Hubaynak, mind a magyarság-kérdésben, mind a Vecseyhez fűződő kapcsolatát illetően. A rendkívül ügyesen megfogalmazott, intrikus levél és a felhozott „bizonyítékok” sajnos többször nyomtak a latban, mint Vecsey hazafias elkötelezettsége. Így aztán szeretett tanára, Hubay Jenő által sikerült Vecsey Ferencet lehetetlenné tenni a saját hazájában! Nem is jött soha többé Magyarországra. Következék hát a Deutsche La Plata Zeitungban, 1929. június 2-án megjelent Vecsey-interjú:

„Vecsey Ferenc

Ez a karcsú, fajtájára jellemzően törékeny teremtmény még mindig ugyanaz a vonzó csevegő, az a sok lélekkel, szellemi frissességgel, divatos korrektséggel nyilatkozó világfi, aki csak nyolc esztendővel ezelőtt vett tőlünk búcsút. Ötödik alkalommal van Argentínában: 1911-ben, 1913-ban, a háború után 1920-ban és 1921-ben koncertezett a legkülönbözőbb koncerttermekben, és 1922-ben beutazta Észak-Amerikát is. Ezt követően csak Európában koncertezett. Magyar. Hubaytól nyerte Budapesten az alacsonyabb, Joachim Józseftől Berlinben a magasabb „beavattatást” a művészet papi hivatásába. Tíz éves korában lépett a nyilvánosság elé (1903. október 17-én). Egyike azon igen kevés „csodagyerekek”, aki valóra is váltotta, amit ígért. Azóta a világhoz tartozik. Magyarsága volt a döntéshozatal. „Magyarország ősi, és mégis fiatal ország. Töredék, szinte elveszve soknyelvű, tarkanépű környezetben, amelyben tökéletesen sohasem tudott feloldódni. Számára igazán teljes feloldódás

nem lehetséges sem a germánssággal, sem a szlávssággal, sem a latinsággal. Még mindig kultúrája kezdetén van. Barbárságban, ha úgy tetszik. De én ezalatt, hogy „barbár”, nem a lenéző tartalmat értem, hanem a vadul burjánzó, démoni életerőt, az igazán produktív és a jövőre alkalmasat. Magyarország a tatár inváziót, a két évszázados török háborúkat, a borzalmas 1848/49-es éveket és a világháborút is túlélte. És ezek után még mindig itt van, él. Hogy hogyan él, milyen kimondhatatlan nehézségek között, nem szükséges, hogy közelebbi magyarázkodásba bocsátkozzam. Megkíséreltem a borzalmas nyomorúság egy kis részét jótékonyági koncertekkel enyhíteni. Magyarországot nem lehet megölni. A probléma olyan ősi, mint Magyarország története, vagyis: hogyan tud ez a különös ázsiai-primitív nép (primitív és barbár mindig az elhasználatlan öserejű értelemben) a nyugat-európai kultúrkörbe beilleszkedni. A magyar zene a kulcs, amely elvezet a nép lelkéhez. Az, hogy a budapesti zenei élet ilyen magas fejlettségű, még mindig nem volna elég bizonyíték arra, amit a magyarság a zenei fejlődés lehetőségei terén elindított. Ott nagy hatású muzsikusok vannak, mint az idős Hubay, a dirigens Dohnányi, aki zeneszerzőként is jelentős. De az igazán fontosak olyan férfiak, mint Bartók Béla és Kodály Zoltán. Ha azért támadják Lisztet, mert az volt a véleménye, hogy a magyar zene a cigányok zenéje nélkül nem jelent semmit, akkor igaztalanok vele szemben. Ezzel ő nem azt mondta, hogy a cigányzene mindig magyar zene is. De azt gondolta: a magyar zene a népi muzsika mélységeiben gyökerezik. Ezt a legújabb időszak beigazolta. Az a zene, amit Bartók Béla ír, kísérlet, hogy a zenei folklór nehezen megfogható elemeit a modern, meghatározó elvekkel összebékítse, részévé tegye, hogy azt mai korunkba repíthesse.

A nehézség abban áll, hogy a magyar népzene, annak ázsiai-primitív karakterének hagyományra csak nagy nehézségek árán ábrázolható a mi kifejezési eszközeinkkel. Hogy Bartók Béla – aki a székelyek közül származik – igen sokat gyűjtött Dél-Magyarországon és a románok lakta körzetekben, ez semmit sem bizonyít az ő tevékenységének hitelességével szemben (nemzetiségi értelemben). Magyarország faji szempontból mozaik. Mindenütt megtaláljuk a keveredések nyomait, befolyásukat, de mindegyikből kihallatszik az ősi és mégis oly fiatalos nemzeti zene. Itt még minden csak kezdet, ezek az első kortyok: csak egy nemzedékkel később látunk tisztán. De nem érdekes az, hogy valahol, a mi felforgatott, parlagon hagyott, kopaszra és üresre csupaszított planétánkon még mindig van rügy, sejt, erő, hogy valami ismeretlen kihajtszon? Micsoda áldás, hogy valahol még

szunnyadnak titokzatos kincsek, amelyek birtokba vehetők. Magától értetődő, hogy műsoram összeállításánál nem hagyhatók figyelmen kívül a hegedűs Bach- (Chaconne), Corelli- (La Folia) és Händel-művek, valamint a nagy, klasszikus és romantikus koncertek (Mendelssohn). De nekem Buenos-Airesben a modern zeneirodalom ápolása is szándékomban állt. A bécsi Wolfgang Erich Korngold zongorára és hegedűre írt G-dúr szonátája – amit játszom – akkordképzésében és zenekari színeiben gazdag és buja, grandiózus kettős fugával az utolsó tételben, s igazán méltó rá, hogy a nyilvánosság fényébe kerüljön. Azután nagyon szeretném még népszerűsíteni Max Regert, akit itt kamaramuzsikusként bizonyára alig ismernek: arra gondoltam, hogy eljátszom egy vagy több hegedűszonátáját. Ő fémjelzi a polifónia gondolatának első újra feltámadását, a polifóniát nem a wagneri karakter, hanem a régi abszolút zene értelmében véve. Ő a hid az egészen modern zeneművészethez. Innen szeretném felvenni programomba Paul Hindemith D-dúr (Op. 11, Nr. 2.) szonátáját. Amint hallom, néhány apróbb dolgon kívül Buenos-Airesben csak opus 38-as zenekari koncertje ismert. Éppen ez sarkall engem arra, hogy az ifjú német zene reprezentánsát egy erőteljes, tipikus művel bemutassam. Claude Debussy ugyancsak a programomban szerepel, szintén kisebb darabokkal, amelyeket eredetileg hegedűre írt, valamint a saját átiratai is (például a Minstrels). Aztán gondolok még Ottorino Respighi-re is, akinek h-moll szonátáját népszerűsíttem. Az olasz zenéhez igen bensőséges kapcsolat fűz. Néhány éve Velencében élek. Respighi itt csaknem kizárólag zenekari komponistaként került előtérbe. Mivel majd ő is Buenos-Airesbe jön, hogy „Versunkene Glocke”-jét (Elsüllyedt harang) – amely Hauptmann hasonló című műve nyomán készült – dirigálja, egyik szonátájának bemutatása aktuális vonzóerő lenne. Ön valószínűleg csodálkozni fog azon, hogy Reger, Korngold és Hindemith műveinek előadásánál a kísérletet egy olasz zongoristának engedem át. Guido Agosti ugyan Itáliában nyerte kiképzését, de még Busoni tanítványa volt. Meggyőződésem, hogy a legteljesebb mélységig átérzi ezeknek a kompozícióknak a lelkét. Ez egy rokon hangulatból adódó beleérzési lehetőség, amely a nemzetiségi határok fölött a művészi alkotások legmélyére hatol.

Hiszen tulajdonképpen ebben áll a virtuóz sajátossága, aki interpretáló erejét az ő nemzeti eredetéből, szellemét a nemzetek felettség lehetőségéből veszi ahhoz, hogy behatoljon a legkülönbözőbb, legdifferenciáltabb, legellentétebb zenékbe.”

Most azt a rövid életrajzi ismertetést közöl-

jük, amely Vecsey 1929. június 6-i, első buenos-airesi fellépése alkalmával szerepelt a koncert műsorlapján. Mivel az ismertető is fontos szerepet játszik történetünkben, pontosítanunk kell. Vecsey édesapjának, Vecsey Lajosnak 1903. október 19-én, Berlinből, Hubayhoz küldött leveléből ugyanis kiderül, hogy Vecseyék október 6-án érkeztek Berlinbe, és a kis Fränky október 8-án játszott először Jochimnak. Mivel 14-én került sor első fellépésére – meghívott vendégek és újságírók előtt – , a Bechstein teremben megrendezett matinén, az ismertetőben említett, Joachim által vezetett „intenzív munkaperiódus” legfeljebb egy héti tarthatott.

Vecsey Ferenc

A híres hegedűművész 1893. március 23-án született Budapesten. Szülei a régi magyar nemességhez tartoztak és a zene odaadó hívei voltak. Így történt, hogy báró Vecsey Ferencet – aki később a leghíresebb előadóművészek egyike lett – már akkor olyan légkör vette körül, amely kedvezően hatott kivételes művészi képességeinek kibontakoztatására. Hat éves korában kezdte meg tanulmányait előbb apja, kicsit később pedig Hubay Jenő tanár irányítása alatt, aki megérezte a tanítvány óriási egyéniségét, és kilenc éves kedvenc tanítványát felvette a Budapesti Királyi Zeneakadémiára. Vecsey Bach- és Vieuxtemps-interpretációja a felvételi vizsgán alaposan meglepte a bizottságot. Egy év elteltével a fiú elhagyta az Akadémiát és Berlinbe ment, hogy a mesterek mesterénél, Joachim Józsefnél folytassa tanulmányait, akiről azt mesélik, meghallván, hogyan játssza Vecsey Bach műveit, felkiáltott: „Hetvenkét évet kellett megélnem ahhoz, hogy elhiggyem, hogy ilyen csoda egyáltalán megtörténhet.”

A Joachim vezetésével zajló, egy hetes felkészülési időszak után, Vecsey 1903. október 17-én jelent meg először Berlinben a nyilvánosság előtt. Fellépése olyan hatást keltett, hogy a folytatás egyértelművé vált. Számos koncertet adott, csodálói nagy megelégedésére. És bár Vecseyék továbbra is szeretetteljes kapcsolatot áptak Joachimmal, a hegedűtanulás ezzel befejeződött. Amikor 1906 decemberének végén Vecseyék végleg Berlinbe költöztek, ismét felkeresték Joachimot. Amint Vecsey Lajosnak 1907. február 12-én, Berlinből Hubaynak küldött leveléből megtudjuk, Vecsey papa ekkor, a félreértések elkerülése végett, világosan tudtára adta Joachimnak: a Hubayhoz fűződő kapcsolatuk miatt további

hegedűtanulásról szó sem lehet. Ehhez tudnunk kell, hogy a kis Vecsey még akkor is járt Hubayhoz, amikor már világhírű hegedűs lett. Egyértelmű tehát, hogy az impresszárió Joachimnak, a „mesterek mesterének” nevével akart minél hatékonyabb reklámot csinálni Vecseynek, és persze a saját üzleti vállalkozásának. Hubay annakidején rendkívül boldogan fogadta a kis Vecsey nagyszerű berlini sikereiről szóló híreket, de látva a kisfiú tartós együttlétét Joachimmal, kezdett féltékennyé válni egykori mestere iránt. Attól tartott, hogy Joachim magának akarja „kisajátítani” a kis csodahegedűst. Akik Hubayt közelebről ismerték, tudták ezt. Kezdődhetett hát az intrika... Mi szüksége lett volna a pályája csúcán álló, és már ötödik dél-amerikai turnéjára ide érkező Vecseynek arra, hogy még 1929-ben is Joachim nevével reklámoztassa magát, Hubay rovására?

Levél Alejandro Herczeghtől (Herczegh Sándor), Buenos Aires Hubay Jenőnek Budapestre

Alejandro Herczegh
Calle Mendoza 1979
Buenos Aires
1929. aug. 1.

Méltóságos Uram!

Feleségemet óhajtom helyettesíteni, midőn e sorok megírását magamra vállaltam. Ma értük el augusztust, ez pedig Buenos Airesre annyit jelent, hogy teljes mértékben benne vagyunk a saisonban. Ez pedig itt annyit jelent, hogy most se nem eszünk, se nem alszunk, sem levelet nem írunk – hacsak kivételesen nem – hanem elmaradhatatlan mindennapi teendőink lebonyolítása után rohanunk egyik vagy másik koncertbe, hogy aztán este az operában, vagy valamelyik másik színházban, hol épen valami magyar eredeti darab megy, érzjük meg a hajnalt. Ezt így kell itt tenni, ha az ember ki akarja élvezni a rövid évadot, pláne ha részben kénytelen is vele, mint Ivy, ki a lapok részére írandó kritikái miatt nem maradhat el sehonnan sem. Mint ahogy Argentínának minden döntő jelentőségű iparcikke „Import”, éppúgy itt minden művészi érték importált. A bennszülöttek eddig nem sok jelentékenységet termeltek. (Nem is csuda, hiszen nem tanulnak semmit.) Az importált művészek azonban csak a lehető leg-rövidebb időre maradhatnak itt, mivel maga az ideutazás 20-22 nap, a visszautazás ugyanannyi, így aztán az alatt az idő alatt, mely itt tartózkodásukra megmarad, minél többször kell szerepelniük. Ezért aztán min-

den ide kerülő művész hetenként két – esetleg három hangversenyt ad, két-három-négy héten át. Így persze június, július és augusztus agyon vannak árasztva hangversenyekkel, s mivel a rövid operai saison is ebbe az időbe esik bele, érthető, hogy szinte nem győzi az ember a zenei eseményeket. Egyrészt a koncertek egymásra halmozása, másrészt a zenekedvelő közönség redukáltsága okozzák, hogy nagyon kevés az olyan koncert, mely anyagilag jó vagy fényes eredménnyel jár. Az idén az értékeket illetően elég jól jártunk. Bár az operai ensemble volt már jobb is más években, mégis Rosa Raisa, Anday Piroška, George Thill és Kiepura pompás négyest reprezentálnak. Kedves honfitársunk, a bájos Anday igazi meleg sikerre tekinthet vissza. Minden tekintetben, de főleg gyönyörű hangjával, muzikalitásával és stílusával hatott. A vendég dirigensek közül eddig a finom Heger és Klemperer stílusára emlékeztető, erősen ritmikus orosz Malko vannak itt. Cooper, Oscar Fried, és régi kedves barátunk, az itt mindig pompásan szereplő Kleiber a napokban érkeznek. A szólisták közül az idén Vecsey, Friedmann, Moisevics, Landowska, Ehlers, Iturbi... Pauer és a Guarneri kvartett voltak, illetve vannak itt. Közülük csak Landowska, Iturbi és Milstein értek el igazi sikereket. És Vecsey? Nála meg kell állanom. Öt hat év óta nem hallottuk s feszült kíváncsisággal lestük, miként fog előttrünk kibontakozni. Mint ember, ugyanaz, ami volt. Mint zenészben külön kell tartanom az istenáldotta művészt, kit régen ismerünk és fenntartás nélkül elismerünk, és külön kell tartanom az előadót, a hangszerral reprodukálót, mely utóbbi sajnos nem a régi. Míg ízlése, stílusa, felfogása, muzikalitása változatlanul nagyszerű, míg hangja, különösen a mélyebb regiszterekben mintha tömörebb fejlődött volna, technikája eltűnt. Játéka elvesztette minden fényét. Annak a hagyományos és legendás bravúroságnak és imponáló biztosságnak, mely őt néha talán mindenki fölé emelte, semmi nyoma nem volt. A technika hiánya óvatosságra készítette, ez pedig oda vezetett, hogy tempóit feltűnően lassan vette és indokolatlan tempólassításokat engedett meg az egységesség rovására. Így hatása – a nagy magyar érdekében véghez vitt propagandának dacára – nagyon közepes volt.

(Megjegyzés: Vecsey technikája szinte felülmúlhatatlan volt. Három évtizedes koncertező tevékenysége során nem találtunk egyetlen írást, amely ezt kétségbe merete volna vonni. Néhány hónappal később, Berlinben egészen fenomenális produkcióval nyűgözte le a berlini közönséget. Mindenestre a levélíró valódi szándékáról árulko-

dik, hogy nem mulasztotta el megküldeni Hubaynak a szóban forgó Vecsey-koncert műsorát, amelyen egy-egy Händel-, Pugnani-Kreisler-, Paganini-, valamint néhány Vecsey-darab mellett két kortárs szerző, Korngold és Ravel egy-egy műve szerepel, Hubaytól viszont sem mi... Ráadásul Vecsey a német újságnak azt nyilatkozta: a magyar zenei életben az igazán fontosak az olyan férfiak, mint Bartók Béla és Kodály Zoltán...)

Még programjai is igen sikerületlenek voltak. A régi Vecsey-koncertek szinte ünnepies jellegének nyoma veszett, az bizonyos, hogy ha ő eddig változatlanul nagy volt is, dekadenciája itt Buenos Airesben, 1929-ben eltitkolhatatlanul érezhető volt.

Mint magyar ember sajnos kellemetlen meglepetésekbe részesítette az itt élő magyarságot. Midőn feleségem első látogatásunk kapcsán arra kérte, hogy alkalmas pillanatban fogadja őt külön, úgy is mint a magyar sajtó kritikáját, kategorikusan kijelentette, hogy ő – a magyar! – csak a német lapnak fog interviút adni. Ettől az sem térítette el, hogy átadtuk neki azt a lappéldányt, melyben fényképét hoztuk és egy szép meglehangú méltatással előre bejelentettük az itteni magyarságnak érkezését. Hogy erre persze a főszerkesztő olyan dühbe gurult, hogy csak a legerélyesebb rábeszélés mentette meg Vecseyt egy dörgő vezércikkől hangversenyei előestéjén, maradjon t i t o k. Magának a sajtónak ez a negligálása – pedig ugyanennek a sajtónak k r i t i k á i értékes csemegék szoktak lenni a művészek részére – még nem bántotta volna az itteni összmagyarságot és a magyar nemzetet, mert ezt titokban lehetett tartani, de annál sajnálatosabban bántották azok a szavai, melyeket a német újság kritikusanak t o l l b a mondott, s melyet eredetiben ide csatoltam. Azt persze nem gondolta, hogy itt élnek olyanok, kik nagyon jól tudják, hogy midőn ő Berlinbe ment, már kiképzett kész művész volt. Hogy mi most majd megint évekig küzdhetünk itt – újonnan kinevezendő magyar követünknek lesz dolga vele – míg ismét elfeledtetjük az itteni latin világgal, no meg ezzel a nem épen magyarimádó német kolóniával, hogy mi magyarok még sem vagyunk annyira „barbárok” és „primitív-ázsiaiak”, mint amilyenek a mi magyar művészeink minket lefestett, ezt Vecseynek fogjuk köszönhetni.

Mi magánéletünkben ismét benne vagyunk régi kerékvágásunkban. Ivy akadémiaja virágozik, s az idén a város centrumában fiókot is létesített az ott lakó növendékei részére. Hivatalom óriási jelentőségre tett szert azáltal, hogy a nagy észak-amerikai trustba, az

Electric Bond and Share C-be beleolvadtunk s alaptökénk a hihetetlennek hangzó 250 millió dollárra emelkedett. Ma 130, az év végéig vagy 200 villanytelepünk lesz, köztük a republika legnagyobb városai s ebben a hatalmas vállalatban én – egy szerény magyar – vagyok az építészeti főnök. Úgy halljuk, hogy végre valahára megkapjuk a magyar követséget és sok reményt fűzünk egy jóakaró és zenebarát miniszter hathatós támogatásához, melyet eddig sajnos erősen nélkülöztünk. Kíváncsisággal várjuk, kit fognak kinevezni. Gyermekkori barátomtól, Jeszenszky Sanyitól nemrég részletes levelet kaptam, melyben ő többek közt egy jövő évben megtartandó zenei mesterkurzust helyez kilátásba. Ivy persze azonnal hozzá fog látni résztvevőket toborozni, sőt ő maga is elmegy talán.

Reméljük, hogy úgy Méltóságod mint kedves családja mindnyájan jól vannak és mire e sorainkat megkapják, egy kellemes nyaralást csináltak végig és várjuk, mikor fog bennünket ismét megtisztelni kedves soraival. Feleségem még mindig a képzelhető legnagyobb entuziaszmmal beszél azokról a felejtethetetlenül nagyszerű percekéről, melyeket hosszú évek után Méltóságoddal együtt t o l t h e t e t t és egyik legfőbb öröme mindig abban van, hogy Méltóságodat milyen pompás színben találta. Mindnyájukat a legszívélyesebben üdvözli Herczegh Sándor”

Levél Hubay Jenőtől, Mosóc Vecsey Ferencnek, Velence 1929. szeptember 14.

Kedves Fränki!

Nebéz szívvel és fájdalmas érzésekkel írom e sorokat. A közoktatásügyi minisztérium által értesültem a te Buenos-i szereplésedről és interviudról, amely annyival súlyosabb megítélés alá esik, mert német lap hasábjain jelent meg. A minisztérium méltán fél van háborodva és kellő formában majd meg fogja adni a választ. Az ottan élő és küszködő honfitársaidnak (ha ugyan még annak tekinted őket, miután kijelentted az ottani magyar lapnak, hogy csak német lapnak adsz interviút) nagy kárt és sérelmet okoztál. De cikkedben hazádról is beszélsz, pedig olyan hangon merészsélz írni róla, melyet csakis tudatlansággal és tájékozatlansággal lehet menteni. Egy népet, mely 1000 évig tartotta fenn magát, harcolva tatár, török, német, oláh és szerb ellen s olyan kultúrát teremtett, mely minden időben a kultúra minden ágában folyton nagy emberekkel ajándékozta meg a világot, ezt nevezed te barbár népnek? Az utóbbi század világnagyságai, mint Arany, Petőfi, Vörösmarty, Széchenyi, Mikszáth, Semmelweis, Zichy Mi-

hály, Benczur, Szinnyey Merse, Andrassy, Apponyi, Liszt, Madách, Munkácsy, Jókai, Deák, Kossuth, – ki tudná mind felsorolni őket – ezek a barbárok? Vagy a magyar paraszt? Ez az intelligens, egyenes, erélyes emberfaj, mely ritkítja párját az egész világon, ez a barbár?...Egy szavad sincs arról az égbe kiáltó igazságtalanságról, melyet Trianonban követtek el ellenünk, s amelynek megváltoztatásán az egész magyar nemzet szüntelenül és szívszakadva dolgozik?... Petőfi ezeket írja egy költeményében:

„Ha nem születtem volna is magyarnak e néphez állanék ezennel én, mert elhagyott – mert a legelhagyottabb minden népek közt – a föld kerekén”.

De amint hazáddal bántál cikkedben, úgy bánsz mesterreddel, velem is! Szerettünk, dédelgettünk, útjaidat egyengettük... Mint kész művész kerültél ki kezeimből és beutaztad az egész világot, vagyonra és hírnévre szert téve, mely sohasem volt nagyobb, mint éppen akkor. Most pedig egy szavad sincs rólam, csak az hogy „der greise Hubay” (az öreg, ősz Hubay), és egy valótlanosság: hogy nálam az alsófokú, Joachimnál a felsőfokú kiképeztetésedet nyerted. Egy szavad sincs arról az intézetről sem, mely elismerten egyike a legnagyobb nagyszerűbb zeneintézeteknek az egész világon, melyet Liszt Ferenc alapított és jelenleg én vezetek s a melynek növendéke voltál!...

Ez az eljárás önmagát ítéli el! Elvárom és kívánom, hogy ezután életrajzi adataidból nevetem töröld.

Ezeket akartam neked megmondani. Talán megérted: – én elvesztettelek léged, akit szerettem....”

Levél Vecsey Ferencről, Velence, Hubay Jenőnek (francia nyelvű levél) 1929. szeptember 21.

Kedves Jenő bácsi,

Megkaptam folyó hó 14-én kelt leveledet. Jól lehet mesterem voltál és bár idősebb vagy nálam: ez nem jogosít fel, hogy úgy kioktass, amint tetted, engem ennyire agresszív modorban és gonoszul megtámadj hazaszeretetémben, amelyet én mindvégig megtartok, s amelyért elvitathatatlan áldozatokat is hoztam, amelyet egész Magyarország ismer.

19 jótékonycélú hangversenyt adva nem mást tettem, mint hazám iránti szeretetből, nem számítva dicsőségre, de nem keresve semmiféle személyes hasznot ezzel a gesztussal. A háború után kimutattam a megalázott Magyarország iránti szeretetemet, határozottan megkövetelve, hogy hirdetésményeimen mindig „Ferenc” keresztnévem szerepeljen, ami ne-

kem sokba került, főleg Németországban, ahol a „Franz” név kipusztíthatatlan, és ez minden bizonnyal apám hibája és a tiéd, akik engem az első német turnémon német névvel akartatok ismertté tenni. Válasz nélkül hagyhattam volna a te képtelen és szertelenül támadó leveled, de, minthogy a barátság számomra sokkal szentebb dolog, mint neked (ezt látom viselkedésed módjából, amilyen könnyen lemondta róla), úgy érzem, hogy magamnak tartozom azzal, hogy feleljek neked s magyarázatot adjak abban a reményben, hogy meg akarsz érteni. A legnagyobb sértés, amelyet elkövethetnél velem szemben, hogy mertél nekem ilyen levelet írni, amellyel összetörtél egy régi barátságot PUSZTÁN EGY MINDEN ALAPOT NÉLKÜLÖZŐ GYANUSÍTÁS ALAPJÁN, Budapestről megítélve egy Buenos Airesben adott helyzetet. Te méltathatsz arra, hogy megbocsásd a tudatlanságomat, sajnálom, hogy én nem tehetem ugyanazt, megbocsátva neked a történetekért. A részletekre térek: igaz, hogy visszautasítottam egy interjút a buenos-airesi magyar újsággal, óvatosságból, miután Dél-Amerikában kellemetlen tapasztalatok voltak egyesekkel, s tudva, hogy a számtalan magyar bevándorló között nagy számban találhatók kommunisták, akik újságokat adnak ki, s ebben az állapotban olyan szertelenül hazafiaskodók a nézeteik, hogy nem akartam az újságjukban szerepelni és, ismétlem, semmiképp nincs módodban Budapestről megítélni egy szituációt, amely annyira összetett, speciális és másféle ebben az országban, a tenger másik oldalán, mint ugyanaz Budapesten. A német újságbeli interjúhoz: neked hosszú pályafutásod tapasztalatából tudnod kell, hogy az adott interjúban a „felvevő” újságíró a mondottakat felbecsüli irányzata és nemzetisége szerint, amelyre kötelezett is, s mert azt is tudnod kell, neked, Apám barátjának és az enyémnek, neked, Mesteremnek, hogy mindig arra a helyre emeltelek, amely megillet téged, s a budapesti Zeneakadémiáról mindig azzal a csodálattal és hálával szóltam, amellyel neki tartozom. Ami a „barbárok” kitételét illeti, amellyel kapcsolatban te megengedted magadnak, hogy következetesen az én számba add: ez hazugság, mert én „ázsizatizmusról”, s nem barbarizmusról beszéltem. Nagyon megdöbbenene, ha nem tudnád, hogy egy évezreddel ezelőtt Ázsiából jöttünk, ázsiai eredetűek vagyunk, s ez ajándék nekem, mint vérszerinti magyarnak, büszke vagyok rá. Ami a trianoni szerződésről való nyilvánosság előtti beszédet illeti: te jó beszédű vagy és ezt nem bírálhatként mondom; én is mindenkor jó hazafi vagyok, de nem tudom kimutatni. Talán még emlékszel a ban-

kettre, amit Budapesten adtak tiszteletemre, s amelyen te voltál a legkedvesebb jelenlévő, hogy báró Bánffy a hozzám intézett beszédét ezekkel a szavakkal kezdte: „Vecsey a hazafinak azt a típusát testesíti meg, ki nem beszél, de cselekszik” és ÉN MINDIG UGYANAZ VAGYOK.

Ime ez az, amit tartoztam neked elmondani. Én kész vagyok – mindennek ellenére – kezet nyújtani neked, ha be akarnád nekem bizonnyítani, hogy igazi barátom vagy, ahelyett, hogy ellenségemmé lennél. Vecsey Ferenc”

Három évvel később – egy bécsi kritikus újságcikkére reagálva – Vecsey ezt nyilatkozta egy olasz újságírónak: „Nem igaz, hogy buddhista lettem, ahogy egy bécsi kritikus állította, aki könyvtáramban több könyvet vett észre, ami a buddhizmussal foglalkozik... Bevallom, a buddhizmus érdekelt engem, de ez nem akadályoz abban, hogy jó keresztény legyek.”

A „Zene” című budapesti folyóirat, a „hiteles” tájékoztatás érdekében persze nem hagyta szó nélkül az osztrák kritikus cikket, és 1932. október 15-én a következő híradást jelentette meg: „Vecsey Ferenc megszüntette hangversenykörútjait, hogy idejét teljesen Buddha tanainak tanulmányozására szentelhesse.” Vecsey akkor már évek óta nem járt itthon, ezért az emberek elhitték, amit róla híreszteltek. A hír széles körben terjedt, és kellőképpen tetőzte be azt az intrikát, ami a Hubayval való összeveszéshez vezetett. Vecsey tehát befejezte – buddhista lett! Ez a kép „alakult ki” róla hazájában, és ezek a mendemondák még évtizedekkel a halála után is tartották magukat.

Vecsey Ferenc 1935 tavaszán már nem érezte jól magát. Sérvoperációra volt szüksége. Utolsó hangversenyét március 16-án adta Berlinben. Nem sokkal később, egy sérvoperációt követően, embóliában halt meg Rómában, 1935. április 5-én.

„Utolsó, drámai beszélgetés Vecsey Ferencsel – A világhírű művész önvallomása – Bonyodalmak egy meg nem adott délamerikai interjú körül – Vecsey a magyarságról. (Magyar Hírlap, Budapest, 1935. április 21. – Ittebei Ákos tudósítása Berlinből.)

Vecsey Ferenc, a hegedű egykor Paganinihez hasonlított mestere, egy ködös, hideg napon múlt el a számára oly kedves s napsütötte Rómában, ez a boszorkánymester, ki vonójával pillanat alatt lopott az emberek szívébe melegséget...sokak szemébe könnyet: nincs többé. Brahms D-moll szonátája, Tartini futamai, Bach mély szépségű

Vecsey Ferenc

Chaconne-ja utoljára csendült fel s miniszterek, diplomaták, munkásvezetők urai, a világ koronázatlan fejedelmei nem hallgathatják többé lélegzetviasszafojtva ennek a művésznek hiánytalan vallásosságban interpretált muzsikáját. A máskor átnyújtott babér most a dobogó helyett a friss sírhantot díszíti... Vecsey Ferenc itt hagyott minket, itt hagyta azt a számára oly idegen világot, melyet szeizmográfyszerűen finom szubtilis lelke már oly régen nem bírt el. Egy kép áll előttem: az utolsó, minapi drámai beszélgetésem Vecseyvel Berlinben – legnagyobb sikerei színhelyén –, az utolsó együttlétünk, melyen Vecsey még azzal a mondattal búcsúzott el tőlem: a viszontlátásra Velencében, nálam! – s az a nap is olyan borongós, hűvös nap volt.... Istenem, csak alig néhány napja s ma már Vecsey nincsen többé közöttünk. Mindig érdekelt ez a különös sorsú, oly sokszor s igaztalanul magyartalannak nevezett nagy honfitárs, mindig érdekelt megtudnom – pedig ezt a témát mindig kerülte – azokat az okokat, melyek már 6 éve tartották tőlünk távol, mert bizony: az igazság az, hogy Vecsey ennyi idő óta nem volt Magyarországon, s 20 év alatt saját bevallása szerint is, alig 2 hónapot töltött ott. Érdekelt és lenyűgözött ez a művész, kiről az ősz Rákosi Jenő a halála előtti utolsó napok egyikén írt nem cikket s nem kritikát, hanem vezércikket, Vecsey nevét választva címmel, s kinek 6 évvel ezelőtti otthoni diadalkörútjának 19 hangversenyén össze-

hegedült, közel félmillió értékű, jótékony nemzeti ajándékát úgy elfelejtették már, mint az első tavaszi zápor elmossa a fűben a lábnyomokat. Vecsey újságíróember számára megközelíthetetlen művész volt, s bármennyiszer is voltam vele együtt, mindig meg kellett ígérnem, hogy ezekről a találkozásokról nem számolok be...egyetlenegy kivétellel: s ez az alább következő beszélgetés, melyet én akkoriban – tisztára emlékül – írásban rögzítettem le.

Vecsey ezt a kéziratomat elkérte emlékül s nekem csak az írógépelt sorok kópiája maradt...Ezeket a sorokat támasztom fel itt, azokat a sorokat, melyekre Vecsey azt mondotta: – Ameddig élek, nem!...Azután pedig már úgy is mindegy! Mintha vasmarok fogná most össze szívemet, úgy érzem most e jeges szavak valóságát. Mintha csak megérezte volna a szomorú véget ez a törekeny testű, mindig szomorú művész ... előzés, fatalizmus? ...mindegy: a vég beteljesedett s az utolsó intim beszélgetés, melyet még Vecseynek egy rövid kis hegedűszáma is követett, mint egy utolsó, szinte elementáris kitörésű vallomás marad meg elmoshatatlanul agyamban.

„Dióbarna hegedűjét magához szorítva ült előttem akkor Vecsey. Fellobbanó, fekete szemét kérően függesztette réám: Igaz-e, hogy őt otthon még ma is magyartalannak mondják. – Mit akarnak tőlem? – robbant ki belőle a kétségbeesés. – Miért terjesztik rólam a legvalótlanabb dolgokat, hogy letagadom ősi magyarságomat s most legutóbb is, hogy meghasonlottam magammal s félretéve a vonót, abbahagyva mindent, ami számomra ezen a földön az életet, a napot jelenti... tagadom meg muzsikámat is, hogy buddhista kolostorba visszavonulva, vezekeljek bűneimért? Vegyék tudomásul az emberek, hogy Vecsey még él, igen: él! Nem hasonlott meg önmagával, nem vonul kolostorba s nem is lett buddhista! Igaz: értékes könyvtáram nagy része orientalista mű s itt talán túlzottan fordulnak elő a tanok, de ez még mindig nem lehet alap arra, hogy valakit ország-világ előtt a kíváncsiság s meginduló suttogások tüzebe állítsanak. – Sok ember bántott meg s okozott már fájdalmat nekem – folytatta Vecsey. Csodálkozhatik-e akkor valaki, ha bizalmatlanná, emberkerülővé és tartózkodóvá váltam? Szememre hányják olyanok, kik maguk is tudják, hogy rágalom minden szavuk, hogy hazafiatlan vagyok, önzésemben megtagadok mindent, ami hazámra emlékeztet, de elfelejtik, hogy amint a nemzet hívó szavát meghallottam, máris ott voltam, hogy tudásomat s művészetemet, azt, amit csak egy muzsik

kincseskamrájából adhat, áldoztam fel Magyarországot oltárán. Volt egy szomorú s reám nézve egyenesen tragikus oka annak, hogy ezek a hírek tápot kaptak. Őt évvel ezelőtt történt, hogy Rio de Janeioban hangversenyre, az ottani újságok megrohantak nyilatkozatért. A lapok között volt egy magyar újság és egy németnyelvű hírlap is. Hosszas megfontolás után úgy határoztam, hogy e két lapnak fogok a rendelkezésére állani. Mielőtt azonban erre még sor kerülhetett volna, találkoztam az ottani magyar konzullal, ki a tiszteletemre adott vacsorán erről a szándékomról tudomást véve figyelmeztetett, hogy a magyar lap számára ne nyilatkozzam, mert annak egész szerkesztősége hazulról menekült kommunistákból áll, kik interjúmat olyan tendenciával fogják visszaadni, mely számomra nagyon is kezes kimenetelű lehet. Én ezt a jóakarató tanácsot megfogadtam s udvariasan megüzentem a szerkesztőnek, hogy kérem, tekintsen el a neki megígért összefüggéstől s ne ragaszkodjék ígéretem betartásához. A válasz erre már másnap megjött. A lap óriási betűkkel hozta az első oldalon: Vecsey nem akar magyarokat látni, Vecsey megtagadja magyarságát s kijelenti, hogy barbár mongol ivadékokról nem akar tudni! Képzelti kétségbeesésem. Ez a nekem imputált kijelentés, melynél aljasabb hazugságot újságíró le nem írhatott, tönkretette egész életem munkáját, letiporta magyarságomat s meggyalázta legszentebb érzésemet, melyről még ma is s mindig is ebben az életben, tudni fogom, hogy számomra igenis csak egy haza, csak egy nép s föld létezik: Magyarország. Ököibe szorul a kezem s vallom: aki nálamnál jobb magyarnak állítja magát, álljon becsülettel ide elém s kérje tőlem számon azt, aminek szívvel-lélekkel való hitvallásáról én még a messze idegenben is s naponta is többször teszek tanúságot, mint azok tették egész életükben. Szomorú, de ezek a hírek elkerültek Magyarországra is – folytatta Vecsey – s azóta terjed feltartóztathatatlanul: Vecsey nem akar többé magyar lenni. S ami nekem legjobban fáj, a magyar muzsika nesztora, a mesterem...ezt a rágalmat szintén elhitte s nekem írt levelében megtagadta tőlem szavát és barátságát... melyről azt hiszi, hogy nekem nem jelent semmit s én rólam, dacára annak, hogy mesterelemnek, tehát lelkem ismerőjének is vallja magát, elhiszi, hogy a magyar Vecsey valaha is meg tudná tagadni hazáját! Leteszem ide maga elé ezt a levelet, nézze ezeket a sorokat...Hubay levele: egy seb; fájó seb, melyet bizonyára nem érdemeltem meg, de melyet én csak megbocsátani tudok, tisztelettel és szereptel Mesterem iránt. Ez a papírlap elfakul majd s mi már nem is leszünk többé, de én

még akkor is mindig Hubay Jenő tanítványa maradok. Mindenki tudja rólam, hogy én még plakátjaimról is leparancsoltam a „Franz, Francois vagy Francesco” keresztnevet; ragaszkodtam mindig s a világ minden táján abhoz, hogy nevem előtt a magyar „Ferenc” álljon, ahol pedig ezt a kérésemet nem méltányolták, ott akár a vonót is letettem kezemből...S ezt – Vecsey arcára itt keserű ránc ült ki – , ezt nekem mind elfelejtik s követ dobálnak meg olyanok, kik ezért majd nem fognak merni előttem számot adni. Húsz éve nem voltam otthon többet 60 napnál, de még az idegenben is megveszem a magyar lapokat. Feleségem olasz, impresszárióm francia, kísérőm német ember...nincs mellettem senki, ki magyarul szólna hozzám, de gondolkodni, még öszülő hajjal is, csak magyarul tudok, s gondolataim mindig hazajárnak. Milyen fájdalom tölt el, ha a nemzet széthúzását olvasom. Sajnálom s féltem Magyarországot, ahol annyi a tehetség s tudás, s ahol annyi széthúzásban, faji és vallási különbségek firtatásában kimerülő energiapazarlás mellett örlődik ez a nemzet. Tanulja meg ez a nép, hogy a magyarságot nem a bölcső s nem is a származás határozza meg, tanulja meg végre, amint azt én is megtanultam s még a vadak özönében is hirdetem, hogy ez a nemzet a háborúban és fenyegető veszélyben egyaránt tett tanúságot összetartozásáról. Ezt az összetartozást akarja tőlünk a nagyvilág akkor is látni, ha nem fenyegeti a nemzetet baj, s amikor a népek magasra eszmélve, éppen most akarnak az emberiség jövőjéért összefogni. Sokszor gondolkodtam már a magyarság erényei és hibái felett – mondta Vecsey Ferenc. Rájöttem arra, hogy ez a fajta még ma, 1000 év után is, mindenét, ami szép s nemes, a hősök útján hozta magával; ami ebben a népben ázsiai, az jó és egészséges...s minden, ami benne beteg és gyenge, ami ingatag vagy lelkileg fertőzött: az a bizonyos valami, amit az emberek, nem tudom, gúnyból vagy őszinte meggyőződésből, európainak neveznek; már pedig a magyart elsősorban is lelke, szíve, esze s ősi egyénisége teszi naggyá”.

Vecsey Ferenc, aki külföldi hangversenykörútjain határozottan kiállt a magyarság ügye mellett, és az anyaországban, valamint az elcsatolt területeken rendkívüli sikerrel lépett fel, a II. Világháború utáni kultúrpolitika számára már semmit sem jelentett. Pedig múltunk hiteles, valós történelmi személyiségei közé tartozik, és már régóta vagyunk neki adósa. A róla készült, „Vecsey Ferenc élete dokumentumokban” című könyv kiadásra vár.

Közreadta: Rakos Miklós